

РОЗДІЛ 8 РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.41>

ОБРАЗ, ЗАКАРБОВАНИЙ В СЕРЦІ¹ AN IMAGE ENGRAVED IN THE HEART

Галів У.Б.,
orcid.org/0000-0002-8511-1484
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

*В долонях Піднебесного Отця –
Сльозини долі – наших днів віконечко.
Світи, Оленко, Квітко дорога,
В Саду Господнім – Великодне Сонечко.*
Марія Якубовська

Подана рецензія про монографію нетрадиційного закрою – у всіх сенсах і вимірах. Не тільки тому, що поєднала слово наукове із словом художнім, а й тому, що має особливу місію – не розгубити те, що має у просторі і часі значення непроминальне: любов, віру, пам'ять...

Отже, тримаємо перед очима видання «Олена Юрош. Непроминальне. Про Меморіа». Уже сама назва огортає сумом, а ще рядки анотації: «Книжку склали вибрані праці Олени Юрош (уродж. Зимомря) з наукового доробку талановитої дослідниці. 10 березня 2021 року потужна нитка її життєвого поступу передчасно урвалася напередодні 50-річчя від дня народження, що припало б на 26 квітня 1971 року. Видання містить спогади сучасників про видатну особистість, вибрані листи співчуття, а також щоденникові записи Миколи Зимомрі, присвячені незабутньому образу св. п. Доньки. Вміщено бібліографічні, документальні матеріали, а також окремі фотографії».

Світлої пам'яті Доні... Як не має тіснішого духовного зв'язку, ніж *батьки – діти*, так і нема більшого горя-тягаря, ніж втратити свою дитину. Передчасно. Завчасно. Назавжди. Є лиш один порятунок для зболеного батьківського серця – зберегти у серці «найнезабутніше з облич», увіковічнити в людській пам'яті, а ще у Слові...

Композиційна майстерність книги гідна подиву. На перший погляд, здається, класична канва: Передмова, три розділи і Післямова. Але нехай читач не поспішає з висновками. Уже сама передмова «Непроминальні чесноти Олени Юрош. Замість заспіву» (автори – М. Зимомря, І. Зимомря, Я. Гжесяк) резонує про те, що це не просто розвідка про наукове становлення чи дослідження творчості видатної особистості. А радше, якщо висловитися делікатно, спроба збагнути всеосяжність духовного світу близької людини, дорогою серцю не лише батьків, рідних, а й колег, учнів, братів і сестер по духу.

Усе своє життя Олена Юрош пов'язала з музикою – від Ужгородського державного музичного училища імені Дезидерія Задора до музично-педагогічного факультету Прикарпатського державного (тепер національного) педагогічного університету ім. Василя Стефаника (1990–1995 рр.). А відтак – праця викладача дитячої музичної школи ім. Петра Чайковського, а в 2004–2015 рр. – викладач та концертмейстер Ужгородського факультету Київського національного університету культури та мистецтва. Для осягнення глибин музичного мистецтва Олена Юрош викладацьку працю поєднала з науковою, вступивши до аспірантури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (2004–2007), після закінчення якої успішно захистила концептуально новаторську кандидатську дисертацію «Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.)».

¹ Юрош О.М. Непроминальне. ПроМеморіа / Упоряд. В.В. Юрош, І.М. Зимомря, М.М. Зимомря / За ред. М.І. Зимомрі. Ужгород: ТИПРАНИ, 2022. 408 с.; іл.

Наукові пошуки та зацікавлення дослідниці відображені у численних публікаціях і книжкових виданнях: «Джерела одухотвореності. До 60-річчя від дня народження Володимира Грабовського» (Дрогобич: Коло, 2004. 52 с.), «Г. Зимомря. Бойківські наспіви» (Дрогобич: Посвіт, 2008. 100 с.; співавтор – Олександра Німилович), «Гуманістичні засади як основа особистості вчителя», «Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона», «Мотиваційні аспекти змісту музичного фольклору як чинника виховання», «Концепти музичного виховання: зміст як чинник», «Художній смисл народної пісні та її виражальні функції». Та найбільшою заслугою Олени Юрош в царині науки є її монографія: «Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919–1939)» (Дрогобич, 2007, 216 с.); «Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення» (Ужгород, 2015, 180 с.) – 2017 року удостоєна обласної премії імені Дезидерія Задора; «Шість експромтів на теми українських народних пісень для фортепіано» (Дрогобич, 2015) – у співавторстві з Олександрою Німилович (25 січня 2020 року відзначена Дипломом Міжнародної мистецької премії імені Вільгельма Магера (Німеччина)). Статті авторки опубліковані в таких авторитетних виданнях, як «Енциклопедія сучасної України», «Українська музична енциклопедія», а також в багатьох зарубіжних наукових збірниках.

Та це лише окремі штрихи до портрета Олени Юрош. Адже, як згадано у Передмові, вона «уособлювала кращі ознаки справжньої особистості, покликаної служити людям. І ... віддавала дітям весь талант без останку, всю душевну теплінь, а також те, що називається непроминальною святістю чеснот» (с. 7).

Перший розділ книги – «З творчого доробку Олени Юрош. Вибране» – увібрив у себе дослідження історії музичного виховання в Україні, а саме в Закарпатті (період 1919–1939 рр.). Примітно, що, осмислюючи «роль музики та її змісту у вихованні, формування естетичних умінь та навичок рецепції музики, її активного й адекватного сприйняття» (с. 9), авторка надавала перевагу «народознавчим критеріям музичного виховання, етапам формування патріотичних почуттів на його основі» (с. 9).

Дослідниця не випадково зосередила увагу на окреслених вище часових межах – доба входження Закарпаття до Чехословаччини, коли «морально-естетичне виховання школярів засобами української народної музики було однією з ефективних передумов формування патріо-

тичного світогляду» (с. 15). Проте виокремлює і низку «гальмівних факторів», як-от: мовні та конфесійні конфлікти, брак учителів музики та відповідних шкільних приміщень тощо.

Авторка простежує як певне пожвавлення українських духовних змагань на всій території історичного Закарпаття (середина 19 ст.), так і занепадницькі моменти (кінець 19 – початок 20 ст.): скорочення мережі українських шкіл (239 з них ліквідовано), обмеження щодо вживання рідної мови, запровадження двомовної освіти та ін. Резюмуючи кожен розділ свого наукового дослідження, Олена Юрош акцентує на запоруці ефективного музичного виховання у школі – поєднання уроків музики та народознавства, а також на потребі патріотичного виховання, яке, на жаль, не завжди втілюється на практиці.

У полі зору дослідниці – також становлення фахової музичної освіти, зокрема діяльність Педагогічного товариства (1930 р.), Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова у Празі (1927 р.), культурно-освітніх товариств «Просвіта», Товариства ім. О. Духновича. Цінності музичної культури, на переконання авторки, формувалися певним чином і завдяки самоосвіті вчителів, популяризації народної пісні та інструментальної музики, через хорові та оркестрові колективи, лекторії, народні пункти навчання (с. 68).

Цікавим і змістовним є висвітлення процесу музичного виховання на сторінках закарпатських періодичних видань («Наша земля», «Учитель», «Учительський голос», «Підкарпатська Русь», «Світло») та друкованих річних звітах гімназій, недільних шкіл. Ґрунтовно і фахово проаналізовано методику музичного виховання, репертуар провідних діячів мистецтва, осмислено феномен музики як «найбільш ментальної універсальї» (с. 104).

Вартими читацької уваги є також розвідки Олени Юрош «Ужгородській дитячій музичній школі імені Петра Чайковського – 70. Віхи становлення» та «Маловідома сторінка діяльності Софії Дністрянської». В останній праці дослідниця простежує творчий шлях відомої закарпатської піаністки Софії Дністрянської (Рудницької), детально аналізує її методику навчання гри на фортепіано. Внутрішня потреба осмислення людини крізь призму музики і слова спонукала до створення ще однієї вагомої розвідки під назвою «Елітна сполука слова й музики». Чим цікаве це дослідження? Насамперед тим, що синтезує спробу авторки дослідити творчі взаємини української письменниці Марка Вовчка та

німецького композитора Едуарда Мертке (автор опер, симфоній, кантат, гімнів, фортепіанних творів). Яскравою сторінкою в історії міжкультурної взаємодії є збірка «210 українських пісень», створена зусиллями визначних митців українського й німецького народів – Марка Вовчка та Едуарда Мертке.

Неабиякий інтерес виявляла Олена Юрош і до постатей музикознавців-сучасників. Зокрема, у її доробку вагоме місце посідає наукова розвідка (у співавторстві з Миколою Зимомрею) «Джерела одухотвореності», присвячена Володимирові Грабовському. З особливою приязню, шаную і трепетом тут висвітлено головні життєві і творчі віхи митця-піаніста, який мав за щастя бути учнем Станіслава Людкевича, Анатолія Кос-Анатольського, Стефанії Павлишин. «Друзі множать друзів» – такою, здавалося б, простою істиною керувалася авторка, пишучи про близьку за духом творчу особистість, про єдність і зміну поколінь та складну «мозаїку життєвих перегонів».

Другий розділ книги – «Пропам'ятне. Олена Юрош» – відкриває перед читачем цілком інший світ – таємничий, сакральний-інтимний, родинно-дитинний, зітканий з безмежною любов'ю чистоти душі. Це суголося радості і болю, що вилилося у добірку спогадів, щоденникових записів. Радості – за дар життя і присутності в долі батьків, рідних, друзів; болю – від усвідомлення невимовної втрати... Коли гортаємо ті сокровенні щоденникові записи, то відразу впадає в вічі, що більшість із них написана батьківською рукою. Так легко, невимушено, щиро і надзвичайно майстерно Микола Зимомря розповідає про найцікавіші і найщасливіші моменти, які закарбувалися в його пам'яті: Оленчине дитинство, її перші творчі кроки, родинні свята, зустрічі з відомими митцями, сімейні мандрівки та багато іншого. Кожен спогад животворить щирими чуттями, небуденними враженнями-роздумами і незгасно-всеохопною любов'ю до Доні, яку так часто батьки лагідно називали Сонечком. Згадаймо хоч би деякі з них: «Трійця метеликів», «Запахло снігами», «Радість на всіх», «Зацвітуть квітки для Оленки», «Ранковий птах», «Яснить душа веселим» та ін.

Уже самі назви свідчать про те, що це зовсім не записи статистично-хронологічного характеру (хоч і фіксують роки та місцезнаходження), а художні полотна-мініатюри, закроєні рукою Майстра. «Мати таку Доню, як Оленка-Сонечко, то велике Синевицьке озеро з особливих достоїнностей!» – читаємо в одному зі спогадів

(«Ранковий птах»). Або таке: «Гойдається моя радість від того, що Оленка має наукові зацікавлення» («Яснить душа веселим»); «Їй дуже пасує ім'я Олена» («Запахло снігами»); «Серце танцювало, очі зоріють, коли пишу ці слова: «Дорогій Донечці Оленці, яка для мене є казковим Сонечком: щирим, добрим й надійним. Щастя Тобі, моє Сонечко! Нехай допомагає Тобі великий Шуберт у сполуці з Бетговенем та нашим Задором! Від серця татусь Микола» («Книжка-символ»); «Звідси – моє побажання: нехай музика супроводжує її мудре слово! З любов'ю Татусь Микола» («Зацвітуть квітки для Оленки»).

Книгу спогадів доповнюють «знаки пам'яті» від члена Спілки письменників України Марії Якубовської, а також чоловіка Владислава Юроша, відомого культурно-освітнього носія духовних устремлінь в Закарпатті, заслуженого артиста України.

Третій розділ – «Життя Олени Юрош в оцінках» – містить листи зі співчуттям, які надіслали численні друзі з України, Польщі, Словаччини, Німеччини. Усі зібрані співчуття, а також вірші-присвяти є своєрідною великою телеграмою у вічність, тою міцною ниткою, яка в'яже два світи – дочасний і небесний. А між ними твориться один-єдиний простір під назвою НЕПРОМИНАЛЬНІСТЬ. Вагомим доповненням до Слова мовленого є прижиттєві світлини, що зримо і виразно фіксують яскраві моменти у різночассі, не дають стерти у пам'яті незабутній образ. Вони, власне, і наповнюють четвертий розділ книги – «Життя та творчість Олени Юрош в оцінках і фотографіях».

Завершує книгу післямова «Обереги пам'яті: слово про Олену Юрош», написана доктором філологічних наук, професором Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, членом Національної спілки письменників України Степаном Хоробом. Як слушно зазначив автор, Олена Юрош «залишила в нашій музикознавчій та фольклористичній науці глибокий слід. І можна лише уявити, скільки вона ще зробила б на благо української гуманітаристики, якби в розцвіті і розповні творчих та життєвих сил її свічка дочасно не згоріла, якби вона раптово не відійшла за пруг людського буття, якби трагічно не залишила осиротілими своїх рідних і близьких, друзів і знайомих!..». Не оминати увагою численні оціночні твердження про Олену Юрош з-під пера не тільки авторів з України (Марія Астаф'єва, Микола Вегеш, Микола Ткачук, Володимир Качкан, Ростислав Радишевський, Микола Желізняк, Микола

Палінчак, Василь Густі, Тарас Кучма, Надія Скотна, Олександр Масляник, Андрій Дурунда, Сергій Панько, Богдан Завідняк, Йосип Фиштик, Нелля Ничкало, Лідія Ткаченко, Ольга Баніт, Леся Наумовська, Оксана Сліпушко, Марія Якубовська, Валентина Козяр, Олександра Німилович, Юлія Драгун, Ігор Розлуцький, Ігор Добрянський, Юрій Шип), але й інших країн, зокрема, Польщі (Ян Гжесяк, Збігнєв Пясек, Ришард Стафиняк, Броніслава Кулка, Аліція Палішкевіч, Болеслав Палішкевіч, Магда Плускота, Дорота Оттманн, Стефан Кокоцінські), Німеччини (Ірена Качанюк-Спех, Яна Грицай, Маттіас Лоозе, Рут Крайзелмаєр, Руді Йоб, Еріка Лютер, Гергард Лютер, Етелка Грім), Словаччини (Микола Мушинка Михайло Роман, Іван Яцканин), Хорватії (Михайло Семенюк)... Першоосновою для розуміння життя Сподвижниці служать і поетичні посвяти з-під пера Йосипа Фиштика, Юрія Шипа, Юлії Драгун, Марії Якубовської. До того ж польські автори Броніслава Кулка, Магда Плускота та Ян Гжесяк відгукнулися розгорнутими статтями

про життя і творчі досягнення Небіжчиці. У цих посвятах, як і численних словах співчуття багатьох близьких, у т.ч. наставників і колег (Віра Боднар, Анатолія Шалигіна, Ганна Данканич, Катерина Гаžo, Наталія Піцур, Лариса Неділько, Катерина Пархоменко, Маріанна Сокач, Олена Охрим), висловлений те тільки біль, але й виокремлені заслуги Олени Юрош перед українською наукою, культурою рідного народу загалом. Окрасою книжки служить сторінка, де опубліковані художні роботи талановитих митців – Богдана Гавати (1989), Антона Ковача (1996), Романа Квітневого (2018), Гейзи Дьєрке (2021) – портрети Олени Юрош.

Обереги пам'яті – єдине, що зігріває зболені душі батьків, рідних, колег, заради чого є наснага жити і творити, продовжувати розпочате жертвовною працею. Віримо, що ця знакова книга – лише вагомий початок. Невдовзі будуть ще й інші обереги – написані, висловлені, виспівані... Та найважливіше тут передусім той образ, що закарбований в серці творців рецензованої книжки «Непроминальне».